

Bijdragen aan zin en betekenis

Cijfers kunnen de wereld redden. Maar dat kan alleen op een zinvolle en betekenisvolle wijze. Bedrijfseconomie moet inhoudelijk opnieuw worden 'geladen'. Want zoals vroeger, dat gaat niet meer.

'Bedrijfseconomie is niet ontstaan als afsplitsing van de algemene economie maar als reactie op een in de praktijk gevoelde behoefte. Hoger onderwijs in de bedrijfseconomie startte in 1909 aan de Technische Hogeschool in Delft.'

Dit zijn de openingszinnen op Wikipedia wanneer je de vraag googelt: wat is bedrijfseconomie? Die openingszin openbaart een diepte die misschien door bedrijfseconomen niet altijd wordt onderkend. Ik doel op het tweede deel van de openingszin, 'op een in de praktijk gevoelde behoefte'.

Nu, ruim honderd jaar later, is het volgens mij opnieuw nodig om het belang van bedrijfseconomie te definiëren. Want het gaat niet alleen meer om uitrekenen hoe iets goedkoper kan of dat iets goed is berekend of dat er in het rekenmodel iets over het hoofd is gezien. Dat is slechts de oude 'in de praktijk gevoelde behoefte'.

Nu hebben we bedrijfseconomen nodig die meedenken, die nieuwe vormen van maatschappelijke belangen helpen vorm te geven. Natuurlijk met de blik van een mens die oog heeft voor de werking van cijfers, maar die de getallenmachine in relatie weet te brengen met allerlei moeilijker te becijferen zaken.

Hoe houden we de gezondheidszorg gezond en betaalbaar, de ouderenzorg, de theaters, de popfestivals, de boeren, de fysieke winkelstraten, de stedenbouw, het bos bij jou in de buurt... Kortom: wat kost gelukkig zijn?

De zin- en betekenseconomie

We zijn vandaag de dag in een chaotische en ontevreden wereld terechtgekomen waar het zinloos is om nog van 'economie' te spreken. Beter is het te zeggen dat bedrijfseconomen nodig zijn in de 'zineconomie' of de 'betekenseconomie'.

Met zineconomie bedoel ik dat we allereerst zin ervaren als een basisvorm van veiligheid. Waarin elk mens raad weet met de dingen om zich heen en ze in voor mij heldere kaders kan plaatsen en begrijpt hoe alles interacteert met de mij omringende mensen.

Als dit eerste aanwezig is dan kan je als mens nadenken over de zin van je/ons bestaan en welke dingen daar voor nodig zijn. Waar willen we heen, wat is ons doel? Als derde invulling van 'zin' willen we dit alles bereiken op een leuke, lekkere, fijne, bevredigende manier. Er komt dus ook veel 'gevoel' bij kijken. Ten vierde zal dit leiden tot een motivatie om het ook te realiseren, om het zinvolle leven ten volle te gaan leven.¹

De 'betekenseconomie' gaat een stapje verder. Jongeren van nu eisen dat ze dingen doen waarvan ze houden, waardoor ze van zich kunnen laten horen en waarin nieuwe uitdagingen en ervaringen zitten verborgen. Iets moet 'persoonlijke betekenis' hebben.

En betekenis vinden we door middel van sociale interactie. Onze familie, vrienden (vooral die!) en toevallige passanten in ons leven, zijn belangrijker dan wat dan ook. Ze versterken ons gevoel waardevol te zijn, dwingen ons mee te doen, en helpen ons uiteindelijk om ons te ontwikkelen.

Als slagroom op de taart: het leven moet ook echt ergens over gaan (nee, niet 24 uur van elke dag), moet bijdragen aan een groter geheel, maatschappelijke betekenis hebben, ook voor anderen die ik (nog) niet ken. Deel uitmaken van een gemeenschap en invloed uitoefenen op iets wat boven jezelf uitstijgt, zonder een Nelson Mandela of Greta Thunberg te hoeven worden.²

Cijferfetisjisme

Deze twee nieuwe vormen van bedrijfseconomie botsen met en scheuren de oude 'meetoeconomie' open. Omwille van efficiëntie, doelrealisatie, serviceverlening, controle en afrekening, meten we alles wat te meten is. Wat niet te meten is, bestaat gewoon niet. Nieuwe technologie perfectioneert onze drang naar meetbaarheid en voert het door tot in de haarvaten van ons bestaan. Dat heeft geleid tot extreme controle en prestatiedwang.

Heb ik goed geslapen? Volgens mijn slaap-app wel. Heb ik voldoende bewogen? De stappenteller toont het mij. Ben ik beter dan mijn collega? De ranking is de basis voor het beoordelingsgesprek. Ben ik een fraudeur met mijn belastingaangifte? De indicator achter je rug om zegt van wel.

Al dit meten, dit cijferfetisjisme, verkleint onze blik op het leven. Een Cito-toets zegt niks over het doorzettingsvermogen of de motivatie van een leerling. Of hoe sociaal hij/zij is of hoe perfect die kan pesten.

De Wet van Campbell is nooit ver weg: 'Hoe meer een gekwantificeerde indicator wordt gebruikt bij het

nemen van sociale beslissingen, hoe meer deze vatbaar wordt voor corruptie en hoe sterker deze sociale processen zal verstoren die juist gepoogd worden te monitoren.'

De vraag naar 'wie ben ik' is verworpen tot: wat is mijn ranking ten opzichte van de anderen. Gevolg: een enorme prestatiedruk en burn-out verschijnselen.

De nieuwe bedrijfseconoom

Hier ligt een opdracht van de nieuwe bedrijfseconoom: zijn meerdere overtuigen dat er gemeten moet worden met mate, dat het doel door de meting nooit uit het oog dient te worden verloren. Meet niet teveel maar ook niet te weinig en hoe draagt het meten bij aan zin en betekenis?

Zijn alle gewerkte uren van een werknemer elk uur hetzelfde? Het gesprek bij een klant over de dood van zijn vrouw duurde twee uur en dat resulteerde in bijna eeuwige trouw aan het bedrijf. Hoezo 'uren tellen'?³

Waar dit alles toe heeft geleid, kunnen we lezen in een wonderschoon boekje over de Generatie Z, de jongeren geboren tussen 1995 en 2012, en al hun getob en frustratie. De hoofdstuktitels spreken boekdelen: 'keuzestress', 'lang leve de zesjescultuur', 'de perfecte relatie', 'imagostress', 'jijzelf en 72 anderen vinden dit leuk' en ga zo maar door.⁴

Door bovenstaande lijkt het alsof ik de bedrijfseconoom in de beklaagdenbank zet. Dat is geenszins wat ik bedoel te schetsen. Juist het tegenovergestelde. De nieuwe bedrijfseconoom staat met twee benen midden in de maatschappij en geeft rekenschap over wat er speelt in die lokale en wereldeconomie c.q. de samenleving.

Megagrote vraagstukken als armoede, ongelijkheid, raciale uitwassen en ecologische schade, zitten hopelijk vanaf nu in de rugzak van de bedrijfseconoom. En die jonge econoom moet dat ook leuk gaan vinden want anders staat hij straks als dinosaurus aan de zijlijn.

In 2018 onderzoekt de Nederlandse afdeling van Rethinking Economics [5] alle economieopleidingen en constateert dat 86 procent van de inhoud van de opleidingen gericht is op de neoklassieke benadering, waarin de nadruk ligt op 'markten'. Alsof er een eeuw geen verandering nodig is geweest.

De VU in Amsterdam heeft voorzichtig geluisterd naar dit gemorrel aan de kantlijn van de economie en start binnenkort met een bachelor 'humane economie'. Inmiddels is de naam al wel veranderd in een neutralere variant namelijk 'sociale economie'. Het is aan de middelbare scholieren, de studenten van straks, om die naam in de toekomst niet alleen sociaal maar ook humaan in te vullen.

Heldenrol

Maar verliezen we nu niet al de cijfertjes uit het oog? Juist daarom gaat iemand toch bedrijfseconomie studeren, omdat hij/zij/het goed is in rekenen en daardoor ook geïnspireerd is?

Nee, goddank. We hebben gelukkig het boek uit 2022 van de Britse econoom Tim Harford waarin hij een warm pleidooi houdt om cijfers en alles wat daar mee samenhangt niet met angst te benaderen maar met rationeel inzicht. Het boek uit 1954 'How to lie with statistics' heeft de meeste mensen gevoed met wantrouwen en dat is jammer en vaak onterecht. Cijfers en statistiek kunnen ook heel 'reddend' zijn. Letterlijk, want zonder statistiek hadden we nooit ontdekt dat roken kanker veroorzaakt.

Door meer inzicht in statistiek kunnen we ook veel meer de algoritmes in de computerprogramma's ontmaskeren. Dan komt de Nederlandse belastingdienst niet meer zo gemakkelijk weg met de door haar gehanteerde 'risicoprofielen'. Harfords boek is een warm bad voor zowel cijferfetisjisten als hun tegenstanders, juist omdat hij probeert beiden bij elkaar te brengen.

In zijn boek haalt Harford een Amerikaans experiment aan. Proefpersonen krijgen de opdracht om argumenten pro en contra de inperking van wapenbezit te bestuderen. De vermeerdering van kennis, zo is de verwachting, zou leiden tot wederzijds begrip bij

voor- en tegenstanders, maar het tegenovergestelde gebeurt in het experiment. Het blijkt dat iedereen de vermeerderde kennis van de cijfers gebruikt om de eigen ideeën beter te kunnen onderbouwen en/of de tegenstander inhoudelijk beter te kunnen bestrijden. Zo lijkt het dus dat cijfers de wereld juist niet redden. Tim Harford voegt daarom een principe toe waaraan een mens ook zal moeten voldoen. Niet alleen het weidse 'vogelperspectief' is voldoende om je door cijfers te laten overtuigen.

Het 'wormperspectief' is even belangrijk. Hier komt het humane aspect van cijfers om de hoek kijken. Daarom is humane economie ook beter dan sociale economie. Hij haalt zijn zeer inspirerende economiedocent Peter Sinclair aan, die is gestorven aan Covid en stelt hem voor als een van de vijftien miljoen andere overledenen en hun alleen achtergebleven geliefden. In het getal van vijftien miljoen moet je ook altijd het persoonlijke betrekken. Wanneer je dat kunt, merk je als bijkomstig voordeel, dat je ook meer begrip zult hebben voor anders denkenden.

Wat kan nu de heldenrol worden van de jonge middelbare-schooleconomen? Nou, zegt Harford, spiegel je aan de Griekse econoom Andreas Georgiou. Na de economische crisis van 2009 werd hij juridisch achterna gezeten toen hij wilde aantonen hoe groot het begrotingstekort feitelijk in Griekenland was.

Georgiou hield dapper stand. Dus bedrijfseconoom: recht uw rug en activeer, los van uw briljante gevoel voor de kracht van cijfers, ook uw humane vermogens. Je vrienden en je omgeving zullen je een leuker en beter mens vinden.

Noten

- 1 *Zineconomie (de samenleving van de overtreffende trap)*, Meerten B. ter Borg (2003)
- 2 *De betekenis-economie (geluk en welzijn als drijvende kracht en plaats van economische winst)*, Aaron Hurst (2017)
- 3 *De Meetmaatschappij (waarom we alles meten en wat dat met ons doet)*, Berend van der Kolk (2021)
- 4 *De Prestatie Generatie (een pleidooi voor middelmatigheid)*, Jeroen van Baar (2014)
- 5 *In 2011 organiseerde de Bank of England een conferentie met de titel 'Are Economics Graduates Fit for Purpose?' met als insteek of het economieonderwijs zou moeten veranderen. Het resultaat was feitelijk nul. Een groep kritische mensen richtte toen Rethinking Economics op met inmiddels over de hele wereld afdelingen. In 2015 sloten Nederlandse studenten zich aan. (sommige wetenschappers situeren de oprichting al eerder maar ach, dat is even hier niet zo ter zake).*
- 6 *Cijfers kunnen de wereld redden (...maar dan moeten we ze eerst begrijpen)*, Tim Harford (2022)

Rik Roelfzema studeerde in Nijmegen filosofie, maatschappijgeschiedenis, vergelijkende godsdienstwetenschappen, culturele antropologie en (in Buffalo USA) creativiteitstechnieken. De laatste drie jaar duidt hij nieuwsitems in Editie NL op RTL 4 op een cultuur-filosofische en psychologische wijze.

Reageren op dit verhaal: d.roelfzema@upcmail.nl